

Rakennusalan täyden palvelun tietotalo

Rakennustieto Oy edistää hyvää rakennustapaa ja tuottaa rakentamisesta luotettavaa tietoa. Puolueettoman ja asiakaslähtöisen Rakennustieto Oy:n tuotteet kattavat rakentamisen koko elinkaaren suunnittelusta ylläpitoon. Yhtiön omistaa Rakennustietosäätiö RTS.

Tutustu palveluihimme

> rakennustieto.fi/rk/palvelut

Rakentajain kalenterin artikkelit

Tämä artikkeli on julkaistu alun perin Rakentajain kalenterissa, jota ovat julkaisseet Rakennustietosäätiö RTS sr ja Rakennusmestarit ja -insinöörit AMK RKL ry.

Julkaisu oli rakennusalan ammattilaisten ja opiskelijoiden käsikirja, joka yhdisteli teoriaa ja käytäntöä sekä kannusti hyvään rakentamiseen. Artikkelin vasemmassa reunassa olevasta vesileimasta näkee ko. Rakentajain kalenterin vuosikerran.

> [Artikkeliarkisto, kokoelma vuosien 1997–2018 Rakentajain kalenterissa julkaistuja artikkeleita](#)

Arkkitehtuurikilpailut – Miksi – Millainen – Miten

Paula Huotelin, arkkitehti SAFA
Suomen Arkkitehtiliitto r.y. SAFA
paula.huotelin@safa.fi

- Arkkitehtuurikilpailu on rakennuttajalle sekä suunnittelijan valintamenettely että työkalu tavoiteltaessa mahdollisimman hyvää suunnitteluratkaisua.
- Suomen Arkkitehtiliitto – Finlands Arkitektförbund (SAFA) on laatinut tämän aineiston Rakentajan Kalenteriin 2003 käytettäväksi arkkitehteille suunnattujen kilpailujen valmistelussa.
- Aineisto on tarkoitettu sellaisen henkilön tai organisaation avuksi, joka on – nyt tai tulevaisuudessa – järjestämässä arkkitehtuurikilpailua löytääkseen laadukkaimman ratkaisun rakennus- tai aluesuunnitteluhankkeeseensa.
- Arkkitehtiliiton kilpailuneuvonnan avulla löytyy sopiva tapa toteuttaa hyviä arkkitehtuurikilpailuja niin suurista kuin pienistäkin hankkeista. Kilpailutehtävä voidaan muotoilla tiukkojen suunnitteluluohjeiden rajaamana tai vapaasti ideoitavaksi.
- Kilpailun järjestäjällä tulee olla hyvä yleiskäsitys koko prosessista ja kilpailun eri vaiheista. Arkkitehtuurikilpailuun osallistuminen – erityisesti yleiseen kilpailuun osallistuminen – vaatii paljon resursseja myös arkkitehtikunnalta. Siksi on ratkaisevan tärkeää, että kilpailu ja sen pohjalta toteutettava suunnittelu- ja rakennushanke on valmisteltu huolella. Selkeät tavoitteet ja havainnollinen kilpailumateriaali antavat osallistujille parhaat edellytykset ratkaista annettu tehtävä.
- Kilpailuasioita Suomen Arkkitehtiliitossa hoitavat kilpailuvaliokunta ja SAFAn toimistossa työskentelevä kilpailusihteeri. He järjestävät ja kehittävät erilaisia arkkitehtuurikilpailuja yhdessä järjestäjien kanssa sekä antavat neuvoja kilpailutoimintaan liittyvissä ongelmissa. Käyttämällä maamme parasta kilpailukokemusta hyväksenne varmistatte prosessin sujuvuuden hankkeessanne.

Johdanto

Jokainen aikakausi jättää rakennettuun ympäristöömme oman jälkensä. Se, mitä nyt rakennamme, kuvastaa ajatteluamme ja arvostuksiamme myös tuleville sukupolville. Rakennuttajat ovat

yli sadan vuoden ajan käyttäneet kilpailuja rakennetun ympäristön uudistamiseen ja rakennustaiteen edistämiseen. Kilpailut ovat myös vaihtoehtoinen tapa etsiä suunnittelijoita sekä luoda mahdollisuuksia uusille suunnittelijoille.

Hyvän, kestävän rakennetun ympäristön luominen edellyttää määrätietoista tavoitteiden asettelua, ammattitaitoista suunnittelua ja hyvän rakentamistavan toteuttamista. Kohteen keskeiset, koko elinkaaren aikaiset laatu-, ympäristö- ja kustannusominaisuudet määritellään jo suunnitteluvaiheessa. Arkkitehtuurikilpailun avulla on mahdollista löytää toteutuksen pohjaksi kuskakin tapauksessa laadultaan ja kustannuksiltaan paras vaihtoehto.

Historiaa

Arkkitehtuurikilpailujen järjestämisellä on Suomessa pitkä perinne. Suomessa kilpailutoimintaa on ollut vuodesta 1876 lähtien, jolloin Suomen Pankin suunnittelusta järjestettiin arkkitehtuurikilpailu. Muita kilpailujen kautta syntyneitä julkisia rakennuksia ovat Johanneksen kirkko (1878), Ateneumin taidemuseo (1884), Säätytalo (1889), Kansallisteatteri (1899) ja Kansallismuseo (1901). Kilpailut ovat mahdollistaneet uusien ajattelutapojen ja arkkitehtuurinäkemyksen syntymistä. Kansallisromantiikan nousu näkyi vuosisadan vaihteen kilpailuissa. Funktionalismin erään merkkitöksen, Paimion tuberkuloosiparantolan suunnittelusta järjestetyn kilpailun voitti vuonna 1929 *Alvar Aalto*.

Arkkitehtuurikilpailuja ovat järjestäneet julkisten tahojen lisäksi myös useat yksityiset rakennuttajat. Ensimmäisiä kaupan ja toimittilojen rakennuksista käytyjä kilpailuja olivat Tampereen kauppahalli (1895), Vakuutusyhtiö Pohjolan toimitalo (1899) ja Stockmannin tavaratalo (1916). Arkkitehtuurikilpailujen avulla on kehitetty myös asumista, kylien ja kaupunkien keskustoja, puistoja ja liikenneympäristöjä. Maassamme järjestetyistä kaavakilpailuista ensimmäinen oli Töölön asemakaavakilpailu vuonna 1899. Kuopion Haapaniemen ja Niiralan kaavoista kilpailtiin vuonna 1900, Vaskiluodon asemakaavasta 1903 ja Turun asemakaavasta 1906.

1990-luvun kansainvälisestikin kiinnostavin kilpailu oli pohjoismaisena kilpailuna järjestetty Nykytaiteen museon suunnittelukilpailu vuonna 1993. Kilpailu keräsi suurimman osanottajamäärän (516 ehdotusta), mikä Suomessa järjestetyissä kilpailuissa on koskaan ollut. 1990-luvulla on käyty myös useita merkittäviä rakentamisen, asumisen ja yhdyskuntien kehittämiseen liittyviä arkkitehtuurikilpailuja. Julkisen tahon järjestämistä rakennussuunnittelukilpailuista 1990- ja 2000-lukujen vaihteessa merkittävimmät ovat olleet Eduskuntatalon laajennuksen yleinen arkkitehtuurikilpailu vuonna 1999 ja Helsingin Musiikkikeskuksen yleinen suunnittelukilpailu vuonna 2000. Merkittävän yleinen kilpailu vuonna 2001 järjestettiin Arkkitehtuurin, Rakentamisen ja Muotoilun Informaatiokeskuksen (ARMI) suunnittelusta.

Kuka järjestää kilpailuja?

Kaupungit ja kunnat järjestävät valtaosan yleisistä kilpailuista. Järjestäjinä on ollut myös julkisyhteisöjä ja valtion liikelaitoksia kuten seurakuntia, ministeriöitä, Tielaitos, VR tai Osuuskunta Suomen Asunomessut. Yleisten kilpailujen yhteistyötahoina ja kilpailujen rahoittajina ovat toimineet lisäksi erilaiset tutkimuslaitokset, esimerkiksi Metsäntutkimuslaitos, Teknologian tutkimuskeskus (Tekes) sekä Sosiaalili- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes).

Myös yksityiset yritykset järjestävät yleisiä suunnittelukilpailuja. Kilpailuja käyttävät mm. asuntorakennuttajat merkittävimmässä kohteissaan, elementtialvalmistajat mallistonsa kehittämiseen tai liikeyritykset maa-alueidensa maankäytön ideointiin. Pääjärjestäjän lisäksi mukana voi olla useita muita osapuolia, mm. rakennusmateriaali- ja laitevalmistajia.

Kutsukilpailut ovat yleensä olleet yksityisten liikeyritysten, asunto- ja toimitilarakennuttajien tai erilaisten rakennus- ja kiinteistöalan yritysten ja yhteisöjen järjestämiä sekä maankäytön ideoimiseksi että konkreettisen tilatarpeen ratkaisemiseksi. Julkiset rakennuttajat käyttävät kutsukilpailuja eräänä suunnittelupalvelujen hankintamenettelynä.

1 Miksi

Tavoitteena laadukas rakennettu ympäristö

Arkkitehtuurikilpailu järjestetään koska:

- etsitään uusia lähestymistapoja
- halutaan nopeasti erilaisia, vertailukelpoisia ratkaisuvaihtoehtoja

- kilpailun järjestäjä haluaa varmistaa hankkeen laadun
- etsitään toimivuudeltaan ja kustannuksiltaan mahdollisimman tehokasta ratkaisua
- halutaan selvittää eri vaihtoehtojen ympäristö- ja kustannusominaisuudet varhaisessa vaiheessa
- uusien suunnittelu- ja toteutustapojen kehittämistä halutaan edistää
- hankkeelle/kilpailun järjestäjälle haetaan myönteistä julkisuutta
- halutaan toteuttaa valtioneuvoston Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman tavoitteita
- laki julkisista hankinnoista velvoittaa kilpailuttamaan kohteen suunnitteluun.

1.1 Arkkitehtuurikilpailu osana rakennusalan kehittämistä

Rakennus- ja kiinteistöala on ollut viime vuodet muutospaineen alla. Laatuun ja tuottavuuteen kaivataan parannusta ja kansainvälistyminen on välttämätöntä. Asiakaslähtöisyys, kestävä kehitys ja ympäristöarvot korostuvat. Tutkimus- ja kehitystoiminnasta on tulossa yhä selvemmin osa alan yritysten liiketoimintaa. Tavoitteena on laatuun ja kokonaistaloudellisuuteen perustuva rakennustoiminta, jolla on myös kansainvälistä kilpailukykyä.

Hankkeen elinkaaren aikaiset ominaisuudet ja kustannukset riippuvat merkittävästi suunnitteluvaiheessa tehdyistä valinnoista. Arkkitehtuurikilpailun avulla tilaaja voi löytää eri vaihtoehtoja vertailemalla kohteeseensa laadultaan parhaan ja taloudellisesti edullisimman ratkaisun. Kilpailussa tilaaja asettaa omat hanketavoitteensa kilpailuohjelman muodossa ehdotusten lähtökohdiksi. Tavoitteet voidaan suunnata ja painottaa halutulla tavalla. Kilpailuprosessin kautta löydetään asetetut tavoitteet parhaiten täyttävä ratkaisu.

Kilpailuprosessi rakennusalan uusiutumisen tukena

Rakentaminen on edelleen vahvasti tuotanto-orientoitunutta, mutta tavoitteeksi on asetettu alan kehittäminen kohti asiakkaiden, käyttäjien tarpeista lähtevää palvelualaa. Suunnitteluprosessin vuorovaikutteisuus sekä rakennusten käyttövaiheen merkitys korostuvat. Rakennetun ympäristön tärkeiksi ominaisuuksiksi nousevat tällöin taloudellisuuden ja laadun lisäksi hallittavuus, joustavuus, monikäyttöisyys ja muunneltavuus.

Arkkitehtuurikilpailu on nopea tapa tuottaa monipuolisia ja vaihtoehtoisia ratkaisumalleja päätöksenteon pohjaksi. Se on hyvä työväline pyrittäessä rakentamisen laadun varmistamiseen ja uudenlaisten ratkaisujen etsimiseen. Eri-alaisten toteutusvaihtoehtojen etsiminen ja nii-

den keskinäinen vertailu edellyttää toimivuus- ja laatuvaatimusten tuomista tilaajien, asiakkaiden ja suunnittelijoiden väliseen vuoropuheluun. Paras ratkaisu löytyy yhdessä eri näkökulmia ja vaihtoehtoja arvioiden. Uusiutuakseen rakennusala tarvitsee arkkitehtuurikilpailun kaltaisia kehittämis- ja oppimisprosesseja.

Laki julkisista hankinnoista edellyttää kilpailuttamista

Suomen liittyttyä vuonna 1995 Euroopan Unioniin julkisia rakennuttajia sitovat julkisia hankintoja koskevat säädökset, jotka edellyttävät myös suunnittelupalvelujen kilpailuttamista. Kokemusten mukaan pelkkä hintakilpailu ei tuota laadukasta rakennettua ympäristöä. Kohteen elinkaaren aikaisen laadun ja taloudellisuuden kannalta on tärkeää, että jo valintatilanteessa hankkeelle on asetettu selkeät toimivuusvaatimukset. Hyvä suunnittelu tuottaa laadun lisäksi säästöjä moninkertaisesti suunnittelupalkkioon verrattuna.

1.2 Kilpailutoiminnan yhteiskunnallinen merkitys

Suomessa on vuoteen 2001 mennessä arvioitu järjestetyn noin 800 arkkitehtuurikilpailua. Aikavälillä 1972–2001 järjestettiin vuosittain keskimäärin 8 yleistä ja 16 kutsukilpailua. Yleisiin kilpailuihin jätettiin noin 80 ehdotusta, joten vuosittaisten kilpailuehdotusten lukumäärä oli noin 640 kpl. Työmääränä tämän arvioidaan vastaavan noin 15.000 tuntia jokaista yleistä kilpailua kohti. Erityisesti yleisissä kilpailuissa suurimman taloudellisen ja ammatillisen vastuun kilpailun onnistumisesta kantavat juuri ehdotusten tekijät. Rahapalkinnon suorituksestaan saa vain noin 6 % kaikista kilpailijoista.

Arkkitehtuurikilpailut ovat yhteiskunnan kannalta tehokkaasti ja taloudellisesti toimiva instituutio. Kilpailuihin osallistumisen into kuvastaa arkkitehtien ammatillisen tavoitteellisuuden lisäksi yhteiskunnallisen tehtävän sisäistämistä, vastuunkantoa rakennetusta ympäristöstä. Muiden ammattikuntien piiristä yhtä mittavaa panostusta omaan jatkokoulutukseen ei tunneta.

Rakennettu ympäristö kansakunnan kuva

Suomen julkinen kuva maailmalla rakentuu merkittävästi myös arkkitehtuurin kautta – panostaminen rakennetun ympäristön laatuun kuvastaa maamme korkeaa elintasoa. Suomalainen kilpailujärjestelmä on kansainvälisesti arvostetuimpia sekä operatiivisen toimivuutensa että korkean esteettisen ja eettisen tasonsa johdosta. Kilpailuilla on konkreettisen rakennus-suunnitteluun ja toteutukseen tähtäävän tehtävänsä lisäksi myös kulttuurinen tehtävä – rakennustaiteen edistäminen.

Arkkitehtuuripoliittinen ohjelma kannustaa kilpailutoimintaan

Valtioneuvosto hyväksyi vuonna 1998 Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman, jossa erityisesti valtionhallinnon rakennuttavia organisaatioita kehoitetaan käyttämään arkkitehtuurikilpailuja entistä enemmän esimerkkiratkaisujen etsimiseen ja suunnittelijavalinnan keinona. Ohjelmassa korostetaan arkkitehtuurikilpailun antavan rakennuttajalle mahdollisuuden tutkia suunnitteluongelman ratkaisuvaihtoehdot monipuolisesti ja varmistua korkealaatuisesta lopputuloksesta. Valtioneuvoston mukaan arkkitehtuurikilpailut edistävät rakentamisen innovatiivisuutta ja arkkitehtuurin uudistumista. Kuntatasolla suunnittelukilpailu voidaan liittää kuntien omiin hankintasääntöihin eräänä suunnittelijan valintamenettelynä.

1.3 Avoimuus tukee ammattitaidon kehittämistä

Suomessa osallistuminen yleisiin arkkitehtuurikilpailuihin on yleensä avointa kaikille kansalaisille. Kilpailumenestys on antanut usealle nuorelle suunnittelijalle mahdollisuuden omien ammatillisen toiminnan käynnistämiseen. Tämä suomalainen kilpailukäytäntö on saanut kansainvälistä arvostusta. Avoin osallistumisoikeus ja laadulla kilpailu tukevat korkeaa ammattitaitoa ja hyvää rakentamista arvostavan demokraattisen yhteiskunnan tavoitteita.

Useimmat ammattikunnan ansioituneista jäsenistä ovat käynnistäneet uransa juuri kilpailumenestysten kautta. Eräs nuorimmista menestyjistä lienee 23-vuotias arkkitehtuurin opiskelija Lars Sonck voittaessaan Turun Mikaelin kirkon suunnittelusta järjestetyn kilpailun vuonna 1893. Nuoren kilpailijan menestys ei ole osoittautunut rakennuttajan kannalta ongelmalliseksi, sillä toimeksianton edellytyksenä voidaan vaatia työryhmän täydentämistä kokeneella suunnittelijalla.

Arkkitehtuurikilpailut tarjoavat ammattikunnalle myös mahdollisuuden jatkokoulututtamiseen, omien teorioiden testaamiseen ja taitojen kehittämiseen. Koulutusmuotona järjestelmä on yhteiskunnalle edullinen. Aktiivisin osa ammattikunnasta osallistuu koko uransa ajan säännöllisesti kilpailuihin. Kilpailuprosessiin osallistuminen ja eri näkökulmien ja vaihtoehtojen monialainen arviointi on oppimisprosessi myös palkintolautakunnan jäsenille.

2 Millainen

Kilpailustrategia tilaajan ja tehtävän mukaan

Mikä on arkkitehtuurikilpailu?

Arkkitehtuurikilpailu on menettely, jossa kahdelta tai useammalta suunnittelijalta pyydetään samanaikaisesti ehdotus arkkitehdin toimialaan kuuluvasta samasta suunnittelukohteesta.

Kilpailusäännöt varmistavat prosessin tasapuolisuuden

Kilpailusääntöinä Suomessa käytetään yleensä niiden ammattikuntien hyväksymiä sääntöjä, joiden jäsenistölle kilpailu on kohdennettu.

Suomen Arkkitehtiliiton jäsen voi ottaa osaa vain arkkitehtuurikilpailuun, joka on järjestetty yhdessä SAFAn kanssa ja joka noudattaa liiton kilpailusääntöjä. Arkkitehtiliiton liittovaltuusto ja Suomen Rakennuttajaliitto hyväksyivät säännöt vuonna 1986, ja niitä on tarkistettu vuonna 1994 vastaamaan kilpailulainsäädäntöä. Säännöissä todetaan yleisesti arkkitehtuurikilpailuisa hyväksi todetut menettelytavat. Niiden tarkoitus on varmistaa sekä tilaajan että kilpailijoiden edut kilpailuprosessin eri vaiheissa.

2.1 Asiakaslähtöinen menettelytapa

Arkkitehtuurikilpailussa järjestäjä rajaa ja muotoilee kilpailutehtävän. Kilpailu voidaan toteuttaa kohteesta ja tilaajan toiveista riippuen suppeana tai laajana. Arkkitehtiliitto auttaa kilpailun järjestäjää hankkeeseen sopivan suunnittelutavan ja kilpailumuodon löytämisessä sekä auttaa arvioimaan kilpailun kokonaiskustannukset.

Kilpailutehtävän laajuuden, käytännönläheisyyden ja halutun tulostustarkkuuden mukaan kilpailu voidaan toteuttaa suunnittelu- tai ideakilpailuna. Tehtävään haluttavien vaihtoehtoisten ratkaisujen määrä taas vaikuttaa siihen, onko hankkeeseen sopivin kilpailu muodoltaan yleinen (kaikille avoin) vai kutsukilpailu. Yleiset ja kutsukilpailut voivat olla luonteeltaan suunnittelu- tai ideakilpailuja. Arkkitehtuurikilpailu voi olla myös kaksivaiheinen, jolloin ensimmäinen vaihe on yleinen kilpailu tai kutsukilpailu ja toinen vaihe jatkokilpailu joko kaikkien tai ensimmäisessä vaiheessa parhaiksi arvosteltujen ehdotusten kesken.

Kilpailu on oleellinen osa hankkeen muotoutumista

Suomalaisen kilpailukäytännön mukaan järjestäjä nimeää enemmistön palkintolautakuntaan. Lautakunnan jäsenet ovat tästä johtuen sitoutuneita hankkeeseen ja motivoituneita myös kilpailun tuloksen hyödyntämiseen.

Yhä useamman arkkitehtuurikilpailun tehtävän asettelu edellyttää kilpailuryhmiltä ja arviointiprosessilta monialaisuutta ja vuorovaikutteisuutta. Monet ympäristö- ja maisemasuunnitteluun liittyvät kilpailut perustuvat laajaa erikoisosaamista edustaviin työryhmiin. Esimerkiksi Helsingin Viikkiin toteutettavan lasten ja nuorten ekologisen puiston kutsukilpailussa vuonna 1999 edellytettiin maisema- ja arkkitehtitoimistojen yhteistyötä. Keskusteleva ja uusia näkökulmia etsivä menettelytapa on antoisa myös kilpailun järjestäjän kannalta.

Kustannukset riippuvat tehtävän laajuudesta

Arkkitehtuurikilpailun kokonaiskustannukset ja prosessiin tarvittava aika vaihtelevat tehtävän vaativuudesta ja laajuudesta riippuen. Kilpailukustannukset tulee suhteuttaa hankkeen kokonaisbudjettiin ja kilpailusta saatavaan hyötyyn. Oikein rajattu tavoitteenasettelu ja tehokas hankkeen ohjelmointi säästävät kustannuksia.

Silloin kun päätöksenteon pohjaksi halutaan useita vaihtoehtoja, yleinen suunnittelukilpailu on kustannuksiltaan edullisin vaihtoehto. Yleisessä kilpailussa suunnittelijakunta kantaa suurimman taloudellisen vastuun ratkaisun löytymisestä, sillä vain muutama parhaaksi arvioitu ehdotus saa rahapalkinnon.

2.2 Yleiset ja kutsukilpailut

Yleinen kilpailu tuottaa useita vaihtoehtoja

Yleinen kilpailu tuottaa lukuisia vaihtoehtoja hankkeen jatkosuunnittelun pohjaksi. Kilpailumuoto antaa hyvän mahdollisuuden uusien, innovatiivisten ratkaisujen ja arkkitehtuurin luomiseen. Erilaisten ratkaisumallien toteutus- ja käyttökustannusten kartoitukselle saadaan laaja vertailuaineisto.

Yleisen kilpailun osallistujamäärää ei ole rajoitettu. Yleisessä kilpailussa vain parhaiksi arvioituihin ehdotuksiin palkitaan tai lunastetaan (alv 0 %). Palkintojen suuruus vaihtelee tehtävän vaativuuden ja tulostettavan aineiston laajuuden mukaan. Yleisen kilpailun toteuttaminen kestää hankkeesta riippuen 7–11 kuukautta.

Kutsukilpailussa keskitytään muutamaa perusratkaisuun

Kutsukilpailua käytetään mm. silloin kun aikaa on vähän ja tehtävä voidaan rajata selkeästi. Ratkaisumahdollisuuksien monipuolista kartoitusta ei tarvita vaan hanke halutaan toteuttaa muutamaa vaihtoehtoa tutkimalla.

Kutsukilpailuun voivat osallistua vain järjestäjän kutsumat suunnittelijat. Kutsumista voi edeltää kaikille avoin ilmoittautumisvaihe. Yleensä kilpailuun kutsutaan neljästä kuuteen suunnittelijaa tai suunnitteluryhmää. Kaikille kilpailuun kutsutuille maksetaan samansuurui-

nen palkkio (+alv 22 %), jonka suuruuteen vaikuttaa tehtävän laajuus ja vaativuus. Kutsukilpailun toteuttaminen kestää hankkeesta riippuen 4–10 kuukautta.

Laki julkisista hankinnoista edellyttää suunnittelun kilpailuttamista. Kun suunnittelukilpailuun osallistuvien määrää rajoitetaan (kutsukilpailu), todellisen kilpailun aikaansaamiseksi on kutsuttava riittävä määrä osallistujia, yleensä vähintään viisi ehdokasta.

2.3 Suunnittelu- ja ideakilpailut

Suunnittelukilpailu on lähellä toteutusta

Suunnittelukilpailun tarkoituksena on löytää ratkaisu hankkeen jatkosuunnittelun pohjaksi ja hankkeen pääsuunnittelija. Suunnittelukilpailu soveltuu käytettäväksi silloin, kun tarkoituksena on hankkeen toteuttaminen kilpailuohjelman pohjalta. Tällöin tehtävälle voidaan antaa kilpailuohjelmassa selkeät reunaehdot.

Suunnittelukilpailu voidaan järjestää esimerkiksi kyläkeskustan parantamisesta, koulurakennuksen suunnittelusta tai asumiskokeilun käynnistämistä. Menettely soveltuu niin julkishallinnollisiin kuin liiketaloudellisiin hankkeisiin. Talonrakennushankkeista käytävät kilpailut ovat yleensä luonteeltaan suunnittelukilpailuja.

Aatekilpailu on luonteeltaan ideoiva

Aatekilpailun (ideakilpailun) tarkoituksena on erilaisten ratkaisumahdollisuuksien kartoittaminen. Kilpailuehdotukset tarjoavat vaihtoehtoisia suuntaviivoja päätöksenteon ja jatkosuunnittelun pohjaksi. Aatekilpailu soveltuu käytettäväksi silloin, kun lähtökohdat ovat avoimet ja toivotaan vapaata ideointia ratkaisumalleista.

Ideakilpailu voidaan järjestää esimerkiksi vanhan rakennuksen uudesta käyttötarkoituksesta tai maankäytön vaihtoehtoista kaavoituksen pohjaksi.

Kilpailutyyppejä voidaan yhdistellä siten, että kaksivaiheinen kilpailu voi painottua ensimmäisessä vaiheessa kaupunkikuvalliseen ideointiin ja toisessa vaiheessa tarkempaan rakennussuunnitteluun.

2.4 Kilpailumenettelyjen kokeilua ja yhdistämistä

Kaksivaiheisissa kilpailuissa eri menettelyitä voidaan yhdistellä. Kilpailun ensimmäinen vaihe voi olla joko yleinen tai kutsukilpailu. Tavallisimmin ensimmäinen vaihe toteutetaan yleisellä ideakilpailuna, jolloin kilpailun järjestäjä voi kartoittaa mahdollisimman useita erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Kilpailuohjelman muotoilu ja tehtävänanto on tällöin melko vapaata. Ehdotukset eivät sisällä tarkkoja suunnitelmia vaan ainoastaan perusratkaisun annettuun tehtävään.

Toinen vaihe voi olla jatkokilpailu joko kaikkien ensimmäiseen vaiheeseen osallistuneiden kesken (kutsukilpailussa) tai vain parhaiksi arvelujen ehdotusten kesken (yleisessä kilpailussa). Toinen kilpailuvaihe on yleensä luonteeltaan suunnittelukilpailu ja sitä varten laaditaan uusi kilpailuohjelma. Kilpailuohjelma sisältää ensimmäisestä vaiheesta saadut kokemukset sekä tarkemmat suunnitteluohjeet ja vaatimukset.

Kaksivaiheisen kilpailun onnistumisen edellytys on, että kokonaisuutta ajatellaan alusta lähtien yhtenä prosessina. Tämä tehostaa työskentelyä ja lyhentää kilpailuaikaa. Sama palkintolautakunta käsittelee molempiin kilpailuvaiheisiin tulleet ehdotukset ja voi näin hyödyntää ensimmäisessä vaiheesta tullutta tietoa arvioidessaan toisen vaiheen ratkaisuja.

Suunnittelu- ja tarjouskilpailu

Kutsukilpailuja on kehitetty siten, että kilpailusiakirjoihin voidaan liittää tarjous myöhemmin toteutettavasta suunnittelusta. Tarjoukset avataan vasta kilpailuehdotusten arvioinnin ja arvostelupöytäkirjan laadinnan jälkeen.

3 Miten

Käytännön sovellutuksia

Kilpailun järjestäjä esittää tavoitteidensa mukaisen suunnittelutehtävän kilpailuohjelman muodossa. Kilpailijat laativat ratkaisunsa annettuun tehtävään. Järjestäjän asettama palkintolautakunta arvostelee ehdotukset, joista yleensä yksi valitaan jatkokehittelyn ja toteutuksen pohjaksi.

3.1 Osallistujat, palkintolautakunta ja asiantuntijat

Kilpailun osanottajat

Yleiseen kansalliseen kilpailuun ovat oikeutettuja osallistumaan Suomen kansalaiset sekä muiden maiden arkkitehdit, jotka ovat merkittyjä väestöluetteloon Suomessa ja ovat Suomen Arkkitehtiliiton jäseniä. Kutsukilpailuun ovat oikeutettuja osallistumaan ainoastaan erikseen kutsutut henkilöt tai yritykset.

Laki julkisista hankinnoista

Edellä mainittu osanotto-oikeus ei koske hankkeita, joissa on noudatettava lakia julkisista hankinnoista. Niihin ovat oikeutettuja osallistumaan kaikki EU:n jäsenmaiden sekä EU:n kanssa sopimuksen tehneiden valtioiden kansalaiset tai arkkitehdit, mikäli osallistumista rajoitetaan ammatillisin perustein. Suomessa järjestetyissä kansallisissa kilpailuissa ammatillista rajoitusta pelkästään arkkitehteihin ei ole käytetty, koska myös arkkitehtiylioppilaille on haluttu antaa mahdollisuus ammattitaitonsa esittämiseen.

Osanottoon esteelliset

Arkkitehtuurikilpailuun eivät voi osallistua palkintolautakunnan jäsenet eivätkä palkintolautakunnan jäsenen yhtiökumppanit tai lähiomaiset. Esteellinen on myös henkilö, joka on osallistunut kilpailuhankkeen valmisteluun siinä määrin, että hänellä on siitä huomattavaa lähtökohtaetua muihin kilpailijoihin verrattuna.

Palkintolautakunta

Päätösvalta arkkitehtuurikilpailussa on palkintolautakunnalla, jonka äänten enemmistö on aina kilpailun järjestäjällä. Palkintolautakunnan tehtävänä on kilpailun läpivieminen. Se antaa myös käydyn kilpailun pohjalta suositukset jatkotoimenpiteiksi, jotka eivät kuitenkaan sellaisenaan sido kilpailun järjestäjää.

Palkintolautakunta on päätösvaltainen vain täysilukuisena. Suositeltava koko on tästä syystä 5–7 henkilöä. Tätä suuremmassa palkintolautakunnissa on käytännöllistä muodostaa lautakunnan jäsenistä työvaliokunta, joka valmistelee päätösesitykset koko palkintolautakunnalle.

Kilpailun järjestäjä nimeää palkintolautakunnan puheenjohtajan ja sihteerin. Lautakunnan jäsenen tulee olla kokemuksensa, tietämyksensä ja ajankäyttönsä puolesta sopivia arvostelutyöhön.

Yleisessä kilpailussa palkintolautakuntaan kuuluu järjestäjän valitsemien jäsenten lisäksi kaksi Arkkitehtiliiton kilpailuvaliokunnan nimeämää edustajaa, joiden tehtäviin kuuluu mm. avustaminen ohjelman laadinnassa ja kilpailuehdotusten arviointi.

SAFAN edustajat laativat ehdotuskohtaiset arvioinnit arvostelupöytäkirjaa varten ja avustavat kilpailun tulosten esittelyssä ja dokumentoinnissa. Seurannan perusteella voidaan todeta, että arkkitehtijäsenet käyttävät yleisissä kilpailuissa arvostelutehtävään aikaa ehdotusten lukumäärästä ja kilpailusta riippuen 200–400 tuntia. Joissakin tapauksissa arkkitehtituomarien asiantuntemusta on käytetty myös kilpailuvaiheen jälkeen hanketta varten perustetussa projektiryhmässä.

Yleisen kilpailun palkintolautakunnassa äänten enemmistön on oltava ammattihenkilöillä, joita ovat koulutuksensa perusteella mm. arkkitehdit ja rakennusinsinöörit. Ammattijäsen voi olla muunkin koulutuksen omaava henkilö.

Kutsukilpailussa palkintolautakuntaan kuuluu järjestäjän valitsemien jäsenten lisäksi yksi kilpailijoiden yksimielisesti valitsema edustaja.

Kilpailijoiden nimeämän asiantuntijan rooli on keskeinen kilpailuehdotusten arviointityössä. Hän toimii myös järjestäjän luottohenkilönä varmistaen laadukkaan kilpailuprosessin. Eri-tyisen tärkeää tämä on silloin, kun kutsukilpailun järjestäjällä ei ole aiempaa kokemusta kilpailun järjestämisestä tai riittävästi omia asiantuntijoita käytettäväänään.

Kutsukilpailun palkintolautakunnassa tulee olla vähintään kaksi ammattijäsentä, joista toinen on kilpailun järjestäjän nimeämä.

Asiantuntijat

Palkintolautakunta voi käyttää apunaan ulkopuolisia asiantuntijoita, jotka antavat ehdotuksista toimialaansa kuuluvia lausuntoja, mutta eivät ota osaa ehdotusten arvosteluun. Asiantuntijat eivät saa osallistua kilpailuehdotusten laadintaan. Asiantuntijoiden osaamista voidaan hyödyntää parhaiten nimeämällä heidät jo kilpailuohjelman laatimisvaiheessa.

3.2 Kilpailuprosessin kulku

Kilpailutehtävä esitetään kilpailuohjelmassa, jonka pohjalta suunnittelijat laativat ehdotuksensa. Palkintolautakunta arvioi kilpailun tuloksen ja antaa suositukset jatkotoimenpiteiksi. Kilpailun järjestäjä tekee lopulliset päätökset hankkeen toteuttamisesta ja suunnittelijavalinnasta.

Aikataulu

Arkkitehtuurikilpailuun tarvittava aika ja kustannukset riippuvat kilpailukohteesta, sen luonteesta, laajuudesta ja valitusta kilpailumuodosta. Yleisen kilpailun toteuttaminen vie yleensä 7–11 kuukautta: valmistelu 2–3 kk, kilpailuaika 3–4 kk ja arvosteluvaihe 2–4 kk. Kutsukilpailun toteuttamiseen käytetty aika on vaihdellut 4–10 kuukauden välillä: valmistelu 1–3 kk, kilpailuaika 2–4 kk ja arvosteluvaihe 1–3 kk.

Kustannukset

Kilpailun järjestäjä maksaa kaikki kilpailun järjestämisestä aiheutuvat kulut. Kilpailussa jaettavat palkinnot ja palkkiot muodostavat suurimman osan kustannuksista. Muista kilpailun järjestämisestä aiheutuvista kustannuksista merkittävimmät ovat kilpailuohjelman laatiminen ja palkintolautakunnan työskentelykulut.

Yleisessä kilpailussa maksettava palkintosumma on yleensä noin 1/3 vastaavan tehtävän rakennussuunnittelupalkkiosta. Palkintosumma voidaan määritellä myös hankkeen koon ja asiakirjojen vaatimustason perusteella. Yleisissä kilpailuissa panostamalla 100.000–350.000 euroa kilpailusta riippuen järjestäjä saa keskimäärin 80 tutkittua, luonnostasoisista ehdotusta päätöksensä pohjaksi. Yleiset arkkitehtuurikilpailut eivät kuulu arvonnäisäeroituksen piiriin.

Yleisessä kilpailussa jaetaan yleensä kolme palkintoa ja lunastetaan kaksi ehdotusta. Mikäli yleisen kilpailun kilpailuehdotusten lukumäärä on huomattavasti normaalia pienempi tai ne eivät vastaa asetettuja vaatimuksia, palkintolautakunta voi SAFAN kilpailuvaliokunnan suostumuksella jättää osan palkintosummasta jakamatta.

Kutsukilpailussa kullekin kutsutulle suunnittelijalle maksetaan yhtä suuri palkkio + alv 22 %. Kilpailun järjestäjä, kilpailijat ja SAFAn kilpailusihteeri määrittelevät yhdessä palkkion suuruuden. Palkkiosumma määritellään aina hankkeen koon, vaatimuksien ja kilpailijoiden pyydetyn materiaalin perusteella. Palkkio maksetaan vain hyväksyttyä laaditusta ehdotuksesta.

Kutsukilpailupalkkio on osakorvaus luonnosten laatimisesta ja se voidaan vähentää toimeksiannon saajan myöhemmästä suunnittelu-palkkiosta. Koska kutsukilpailupalkkio on korvaus suorasta toimeksiannosta, kuuluvat palkkiot arvonlisäverotuksen piiriin toisin kuin yleisen kilpailun palkinnot. Kutsukilpailuissa maksettavat palkkiot vaihtelevat tehtävästä riippuen välillä 6.500–40.000 euroa.

Kilpailun kustannukset ovat aina järjestäjäkohtaisia. Ottamalla yhteyttä Arkkitehtiliiton kilpailuneuvontaan kilpailun järjestäjä saa tarkempia neuvoja kilpailun budjettiin kuuluvista kuluista ja niiden muodostumisesta. Joissakin tapauksissa yleisen kilpailun järjestäminen on jopa kutsukilpailun järjestämistä edullisempaa.

Kilpailuohjelman laadinta

Kilpailuohjelma on suunnittelukilpailun tärkein ohjaava asiakirja. Siihen kirjatut lähtötiedot ja tavoitteet saavat toteutettavan muodon kilpailuehdotuksissa. Suomen Arkkitehtiliitto on valmisteellut kilpailuohjelmien laatimiseksi yksityiskohtaiset ohjeet, joita saa SAFAn kilpailusihteeriltä.

Tavoitteiden asettaminen ja arviointikriteerien määrittelemine on tärkein vaihe kilpailuohjelmaa laadittaessa. Käyttäjien tahdonilmaus ja hankkeen osapuolten toiveet tulee muotoilla mahdollisimman konkreettisiksi ohjeiksi ja vaatimuksiksi.

Suunnitteluratkaisujen onnistumista verratään ohjelmassa esitettyihin tavoitteisiin. Hyvä ohjelmointivaihe lyhentää toteutuksen pohjaksi valitun ehdotuksen jatkosuunnitteluun tarvittavaa aikaa.

Kilpailuvaiheen tehtävänä on tarjota erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja annettuun tehtävään. Ehdotusten pohjalta myös kilpailun pohjana ollutta hankesuunnitelmaa voidaan tarkentaa.

Kilpailuohjelman laadintaan tulee panostaa - hyvä kilpailuohjelma on tilaajalle täsmäase osaavan kilpailijan käytössä.

Kilpailuehdotusten arvostelu

Kilpailuehdotukset laaditaan nimimerkillä, ja kilpailuehdotusten laatijoiden henkilöllisyys on säilytettävä salaisena koko kilpailun ajan. Palkintolautakunta on arvostelutyötä koskeissa asioissa vaitiolovelvollinen. Tällä halutaan varmistaa työskentelyrauha, ehdotusten tasapuolinen kohtelu ja kiistattomasti parhaan suunnitteluratkaisun löytäminen.

Kilpailuohjelmassa ilmoitetut tavoitteet sitovat kilpailijoiden lisäksi myös palkintolautakuntaa. Palkinto- ja lunastussijoille valitaan ne ehdotukset, joissa annettu tehtävä on parhaiten ratkaistu. Kilpailuohjelman keskeisistä vaatimuksista ja suunnitteluohjeista ratkaisevasti poikkeavaa työtä ei voida yleisessä kilpailussa palkita, mutta se voidaan lunastaa.

Ratkaisemisen jälkeiset toimenpiteet

Palkintolautakunta antaa kilpailun tuloksen perusteella suosituksen jatkotoimenpiteistä. Suositus ei sido kilpailun järjestäjää, joka voi valita toteutettavaksi sen ehdotuksen tai ne ratkaisut, joiden katsoo parhaiten siihen soveltuvan. Koska järjestäjällä on vahva edustus palkintolautakunnassa ehdotuksia arvioitaessa, voittajaksi valittu ehdotus yleensä saa myös jatkotoimeksiannon.

Palkintolautakunta laatii ja allekirjoittaa arvostelupöytäkirjan, jonka jälkeen nimikuoret avataan ja tulokset julkistetaan. Ratkaisun jälkeen kilpailuehdotukset ja pöytäkirja asetetaan näytteille.

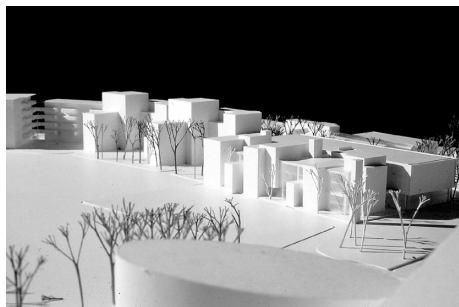
SAFAn kilpailutiedotus

Arkkitehtiliiton kilpailupalvelu tiedottaa arkkitehtuurikilpailuihin liittyvistä tapahtumista Arkkitehtiutisissa ja SAFAn kotisivulla (www.safa.fi). Lisäksi SAFA julkaisee yleisen kilpailun tuloksen Arkkitehtuurikilpailuja -lehdessä ja kutsukilpailun tuloksen Arkkitehtiutisissa. SAFA toimittaa keskeisen arkkitehtuurikilpailuja koskevan materiaalin arkistoitavaksi Suomen rakennustaiteen museoon, missä se on kaikkien kilpailutoiminnasta kiinnostuneiden tutkittavissa.

3.3 Arkkitehtuurikilpailu osana hankesuunnittelua

Arkkitehtuurikilpailun onnistuminen riippuu monesta osatekijästä. Hankkeen kokonaisuuden hallinta ja prosessin huolellinen valmistelu ovat avainasemassa. Onnistuneen kilpailuprosessin kautta tilaaja löytää asettamansa hanketavoitteet parhaiten täyttävät ratkaisut ja voi näin varmistaa lopputuloksen laadukkuuden.

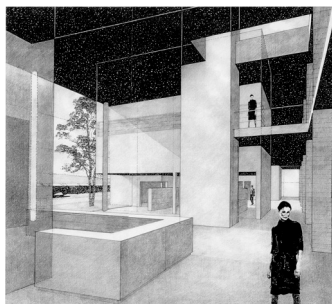
Kuvia viime vuosina järjestetyistä yleisistä arkkitehtuurikilpailuista

Keravan kaupunginkirjaston yleinen suunnittelukilpailu

kilpailuaika: 14.8.–5.12.2000

*1. palkinto, ehdotus ”Kollit”
tekijä: Mikko Metsähonkala, arkkitehti SAFA,
QVAD - Arkkitehdit Oy*

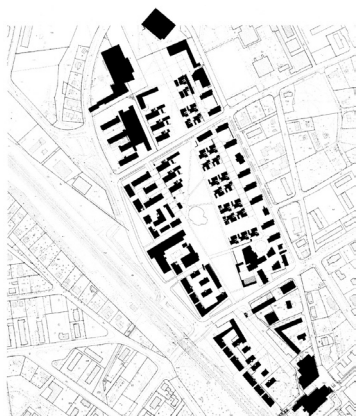

Järvenpään Pajalan yleinen asemakaavallinen aatekilpailu

kilpailuaika: 29.5.2001–11.9.2001

*jaettu 2. palkinto, ehdotus ”Vesipisaroiita” (vas.)
tekijät: Ilkka Svärd, arkkitehti, yo,
Pia Sopenan, arkkitehti SAFA*

*jaettu 2. palkinto, ehdotus ”Vetoketju” (yllä)
tekijä: Matti Jääskö, arkkitehti, yo*

Arkkitehtuurin, rakentamisen ja muotoilun informaatiokeskuksen (ARMI) yleinen arkkitehtuurikilpailu

kilpailuaika: 1. vaihe: 5.2. –15.05.2001, jatkovaihe 10.9. –12.11.2001

1. palkinto, ehdotus ”Lukko”

tekijät: Asmo Jaaksi, arkkitehti SAFA, Samuli Miettinen, arkkitehti SAFA, Juha Mäki-Jyllilä, arkkitehti SAFA, Arkkitehtitoimisto JKMM Oy

4 Suomen Arkkitehtiliiton kilpailuneuvonta

Kilpailuttamisen pitkä perinne ja toimiva kilpailujärjestelmä ovat tuottaneet tehokkaan ja jatkuvasti kehittyvän kilpailutavan. Suomen Arkkitehtiliitolla on maassamme paras, kansainvälisesti arvostettu kokemus kilpailujen järjestämisestä niin julkisten kuin yksityistenkin tahojen kanssa.

Suomalainen kilpailujärjestelmä on asiakaslähtöinen – jokaisen kilpailun lähtökohtana on tilaajan määrittelemä tarve ja tehtävä. Suunnittelukilpailu on valmis instrumentti, joka on kehitetty nimenomaan hankkeiden laadukkaan lopputuloksen varmistamiseksi.

SAFAsta on saatavissa tarkempia ohjeita arkkitehtuurikilpailujen järjestämiseen. SAFAn kilpailusihteeri auttaa kaikissa kilpailun järjestämiseen liittyvissä kysymyksissä.

Kilpailusihteeri

Paula Huotelin, arkkitehti SAFA
Suomen Arkkitehtiliitto SAFA,
Erottajankatu 15-17 A, 00130 Helsinki
puh: (09) 584448 / 5844 4224, 040-5562 827,
fax: (09) 5844 4222
s-posti: paula.huotelin@safa.fi
www.safa.fi/kil/